

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію

Сніци Тетяни Євгенівни

«Формування полікультурної компетентності майбутніх офіцерів державної прикордонної служби України»,

що подана на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Сучасні глобалізаційні процеси, геополітичні перетворення, інтеграція України до європейського простору, розширення міжнародної співпраці тощо зумовлюють підвищення вимог до рівня та якості професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників. Незважаючи на агресію Російської Федерації й окупацію окремих територій України, наразі існує позитивна динаміка в зростанні кількості перетинів кордону нашої країни. Ідеться, зокрема, про політичних і державних діячів, представників силових відомств, спостерігачів міжнародних організацій, пересічних громадян, які подорожують. У таких умовах не можна переоцінити важливість моральних якостей та інтелектуальних характеристик персоналу ДПСУ. Офіцер-прикордонник має володіти чіткою системою цінностей, розвиненими навичками комунікації, бути толерантним, уміти працювати в команді, залагоджувати конфліктні ситуації, тобто мати сформовану полікультурну компетентність.

Актуальність теми аргументована ще й тим, що в суперечливих ситуаціях міжкультурної взаємодії молодим офіцерам нерідко бракує полікультурних компетенцій для розв'язання проблемних ситуацій. У рецензованому дослідженні дисертантка слушно наголошує на тому, що актуальність порушеної проблеми зумовлена наявністю суперечностей, які існують у системі професійної підготовки майбутніх офіцерів ДПСУ. Об'єктивні потреби в розв'язанні проблеми формування полікультурної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників, недостатній рівень теоретичного вивчення та практичного розроблення засвідчують доцільність студіювання обраного наукового напрямку. Не становить сумнівів той факт,



що задекларована тема обрана своєчасно й потребує спеціального дослідження.

Варто зазначити, що дисертація безпосередньо пов'язана з тематичним планом науково-дослідницького сектору Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького та «Стратегією розвитку ДПСУ на період до 2020 року». Розвідка підготовлена в межах науково-дослідницької роботи «Особливості формування полікультурної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників» (шифр «210-0016 І»).

Аналіз структури дисертації вможливує висновок про її логічну впорядкованість і ґрунтовність. Авторка виважено підійшла до розроблення науково-категорійного апарату дослідження: коректно сформульовано мету, окреслено завдання, об'єкт і предмет наукового пошуку. Обґрунтованість наукових результатів рецензованої роботи стала можливою завдяки використанню комплексу методів дослідження, що дібрані відповідно до завдань конкретного етапу й засвідчують усвідомлення автором сутності проблеми та можливих шляхів її теоретичного й практичного розв'язання.

Окреслені в роботі завдання повністю виконані; отримані результати апробовані на конференціях різного рівня, впроваджені деякими ВНЗ, що підтверджують зазначені акти впровадження. Положення дисертаційної роботи представлені достатньою кількістю публікацій у зарубіжних і фахових виданнях України.

Зміст *першого розділу* – «Теоретичні основи формування полікультурної компетентності офіцерів-прикордонників» – висвітлює надбання зарубіжних і вітчизняних науковців щодо формування полікультурної компетентності фахівців різних галузей. Аналізуючи теоретичні джерела, авторка констатувала солідарність усіх дослідників у необхідності формування такої інтегративної особистісної якості сучасної молоді людини, як полікультурна компетентність. Т. Є. Сніца справедливо зауважує, що розв'язання проблеми формування полікультурної компетентності можливе за умови впровадження концепції полікультурної

освіти, що передбачає врахування в педагогічній діяльності культурного різноманіття.

Оперуючи нормативно-правовими документами (Конституція України, Національна доктрина розвитку освіти, Концепція національного виховання, Закони «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин», «Про національні меншини в Україні» тощо), Тетяна Євгенівна зацентувала увагу на тому, що розвиток освіти в Україні прогнозує збереження та збагачення українських культурно-історичних традицій, виховання шанобливого ставлення до національних святинь, української мови, а також до історії й культури всіх корінних народів і національних меншин, які проживають в Україні, формування культури міжетнічних та міжособистісних взаємин. Це доводить, що полікультурність має стати органічним складником національної системи освіти.

Серед неспростовних переваг рецензованої роботи варто назвати ретельно виконаний Т.Є.Сніцою аналіз теоретичних досліджень із порушеної проблеми, що дав дисертантці змогу аргументовано розробити сутність, зміст і структуру формування полікультурної компетентності майбутніх офіцерів ДПСУ, виокремити та схарактеризувати компоненти їхньої полікультурної компетентності, а саме: когнітивний, діяльнісно-поведінковий, мотиваційно-рефлексивний, ціннісний.

Для уточнення й розширення змісту ключової дефініції «полікультурна компетентність офіцера-прикордонника» запропоновано авторське бачення цього поняття.

На нашу думку, зміст першого розділу доводить обізнаність здобувачки з науковим доробком із проблематики дослідження, її вміння формулювати узагальнення й висновки.

У *другому розділі* – «Обґрунтування педагогічних умов формування полікультурної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників» – дисертантка ґрунтовно проаналізувала наукові студії щодо поглядів дослідників на критерії полікультурної компетентності фахівців різних

галузей. Зважаючи на вимоги до майбутніх офіцерів ДПСУ, що регламентовані в нормативних документах, Т. Є. Сніца виокремила критерії сформованості полікультурної компетентності курсантів НАДПСУ (когнітивний, діяльнісно-поведінковий, мотиваційно-рефлексивний, ціннісний). Заслугове на схвалення й обґрунтування показників диференційованих критеріїв, що вможливило визначення рівнів сформованості полікультурної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників (низький, середній, достатній, високий), їх аргументовану характеристику, а також розроблення методики для діагностування того чи того рівня.

У цьому розділі зосереджено увагу на організації педагогічного дослідження, аналізі результатів констатувального експерименту, що послугувало підставою для констатації певних прогалин у професійній підготовці офіцерів-прикордонників на тлі їхньої полікультурної компетентності.

Запропоновано всебічний аналіз навчальних програм з окремих гуманітарних дисциплін, який довів, що зміст цих програм не передбачає роботи над розкриттям понять «мультикультуралізм» та «полікультурна компетентність», а отже, потребує роботи в названому напрямі.

З огляду на наукові напрацювання, результати констатувального етапу експерименту, досвід педагогічної діяльності та експертне оцінювання, Тетяна Євгенівна виокремила й переконливо обґрунтувала низку педагогічних умов: реалізація в освітньому процесі ВВНЗ основних положень теорії полікультурної освіти; формування в курсантів ціннісного ставлення до культурного різноманіття та інтересу до міжкультурної взаємодії; використання в освітньому процесі ВВНЗ активних методів навчання й технологій полікультурної освіти; організація освітнього процесу у ВВНЗ на основі ціннісно-рефлексивної взаємодії з урахуванням положень компетентнісного та особистісного підходів.

Третій розділ дисертації – «Експериментальна перевірка педагогічних умов формування полікультурної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки» – характеризує особливості організації та проведення педагогічного експерименту, що тривав протягом 2014 – 2016 років. Експериментальна й контрольна групи були сформовані згідно з вимогами репрезентативності та однорідності складу груп, що перевірене методами математичної статистики, зокрема за допомогою критерію Колмогорова – Смірнова.

У роботі кваліфіковано проаналізований змістовий складник професійної підготовки офіцерів-прикордонників до майбутньої фахової діяльності. Узято до уваги всі сучасні тенденції освітнього процесу (інноваційні технології, інтерактивні методи навчання, застосування комп'ютерних і мультимедійних засобів навчання, акцент на володінні іноземними мовами тощо) у ВНЗ, що дало змогу урізноманітнити професійну підготовку майбутніх офіцерів-прикордонників. Описані методики впровадження педагогічних умов, запропонованих автором, уможливають їх ефективне використання в навчально-виховному процесі ВВНЗ.

Унаслідок упровадження педагогічних умов формування полікультурної компетентності майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України відбулися позитивні зміни, що засвідчує зіставлення рівнів полікультурної компетентності курсантів КГ та ЕГ. Використання математичних методів дослідження (статистичне оброблення даних, якісний і кількісний аналіз отриманих результатів дослідження, статистичний критерій рангової кореляції Спірмена, статистичний критерій Колмогорова – Смірнова та метод математичної статистики (критерій Пірсона), метод експертного оцінювання) під час оброблення результатів дослідження послугувало підставою для з'ясування статистично значущого впливу розроблених педагогічних умов на формування в курсантів ЕГ полікультурної компетентності. Цей факт підтверджує істинність сформульованої в дисертаційній роботі гіпотези.

Отже, Т.Є. Сніца обґрунтувала та впровадила педагогічні умови формування полікультурної компетентності майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України, удосконалила сутність, зміст і структуру поняття «полікультурна компетентність офіцера-прикордонника» та представила його як особистісно-професійне утворення, для якого характерна здатність взаємодіяти в процесі міжкультурних контактів під час виконання професійних обов'язків з охорони державного кордону, сприймати та розуміти системи цінностей і світосприйняття представників інших країн та національностей, спілкуватися з громадянами, які перетинають державний кордон, на засадах толерантності й взаємоповаги.

У роботі чітко й переконливо сформульовані загальні висновки, що базовані на результатах дослідження й відображають його сутність. Викладені вище міркування дають підстави стверджувати, що окреслені в дослідженні завдання реалізовані. Зміст дисертації доповнюють і конкретизують додатки.

Отримані результати дослідження можуть бути використані в системі фахової підготовки майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України, Збройних сил України, а також правоохоронних органів та інших силових структур.

Автореферат дисертації повністю відтворює її зміст і структуру, формує чітке уявлення про особливості проведеного дослідження та його результати.

Наголошуючи на високому науково-теоретичному рівні практичній значущості дослідження Сніци Тетяни Євгенівни та дбаючи про принциповість і вимогливість, вважаємо за доцільне висловити окремі міркування критичного й рекомендаційного характеру, що виникли в процесі рецензування дисертації.

1. У науковому апараті помітна певна неузгодженість між метою, де йдеться про педагогічні умови формування полікультурної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників, і предметом дослідження – педагогічні умови формування полікультурної компетентності майбутніх офіцерів-

прикордонників та методика впровадження цих умов у процес професійної підготовки.

2. У п. 2.1. для визначення критеріїв сформованості полікультурної компетентності офіцерів-прикордонників варто було б, на нашу думку, не обмежуватися назвою того чи того критерію, а схарактеризувати кожен за якістю чи властивістю.

3. У роботі необхідно уникати дублювання, зокрема на с. 67–68 повторено назви критеріїв і характеристику їхніх показників, той самий текст подано у висновках до розділу на с. 111 та в загальних висновках (с. 159–160).

4. Уважаємо за доцільне схематично представити структурно-функціональну модель формування полікультурної компетентності майбутніх офіцерів ДПСУ, де були б зазначені всі структурні елементи педагогічного експерименту під час наукового дослідження.

5. Розроблені автором методичні рекомендації для науково-педагогічного складу щодо проблеми формування полікультурної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників (п. 3.3) заслуговують на схвалення, водночас поза увагою залишилися курсанти НАДПСУ. На наш погляд, варто було б і для них розробити рекомендації, оскільки дисертаційна робота наскрізно висвітлює необхідність формування навичок автодидактики й самовдосконалення в майбутніх офіцерів-прикордонників.

6. Дослідження не позбавлене технічних та орфографічних огріхів; трапляються некоректні покликання на наукові джерела (с. 13, 56, 83, 100, 104, 109); прізвища науковців не завжди подані за абеткою; додатки варто компонувати за посиланням на них у дисертації, у тексті вони мають бути за абеткою (с. 78, 80, 81 тощо); висновки до розділів не потребують нумерації.

Водночас висловлені зауваження не є принциповими й не впливають на загальне позитивне враження від дисертації. Робота, автореферат, авторські статті виконані на достатньому науково-теоретичному й методичному рівнях, містять різноплановий і ретельно опрацьований новий матеріал, аналіз якого

уможлиблює висновок: дисертація Сніци Тетяни Євгенівни «Формування полікультурної компетентності майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України» за науковим рівнем і новизною поставлених завдань, обґрунтованістю основних положень, практичним значенням отриманих результатів відповідає вимогам пунктів 11 – 14 «Порядку присудження наукових ступенів...», що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 липня 2013 року № 567. Це дає підстави для присудження Сніци Тетяні Євгенівні наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри професійної педагогіки
та соціально-гуманітарних наук
Кіровоградської льотної академії
Національного авіаційного університету



Т. С. Плачинда

Підпис **Т. С. Плачинди** засвідчую:
учений секретар
Кіровоградської льотної академії
Національного авіаційного університету



М. В. Сидоров

25 травня 2017 р.